

*Годишна конференция на асоциацията  
на българските училища в чужбина*

## **ПРОБЛЕМИ В ГИМНАЗИАЛНОТО ОБУЧЕНИЕ В БЪЛГАРСКИТЕ УЧИЛИЩА ЗАД ГРАНИЦА: ПРЕПОРЪКИ И ПЕРСПЕКТИВИ**

**Здравка Влодова-Момчева**

*Българско училище към Посолството на България в Лондон*

Възникването на гимназиални курсове в някои от българските училища зад граница през изминалите години бележи добра тенденция в образователния процес по роден език и литература и увеличава възрастовата граница, в рамките на която младите българи получават възможност да бъдат обучавани по тези изключително важни за запазването на идентичността им учебни предмети.

Разширяването на списъка с изучаваните автори по литература, развиването на комуникативни, аргументативни и писмени способности в интерактивна българска езикова среда допринася изключително много за утвърждаването на трайна културна основа по роден език и литература, създава самочувствие и осигурява ориентири за баланс в мултикултурната претовареност на младите българи, възпитавани зад граница.

Като имам предвид полифункционалната насоченост на българските училища в чужбина и в частност – Българското училище към Посолството на Република България в Лондон, обединяващо всички изброени дотук образователни и възпитателни роли, държа да отбележа, че наред с постиженията се трупат и редица проблеми. Целта на моето изложение е да се фокусирам върху някои конкретни проблеми, които възникват в процеса на работа с големите ученици, на възраст от 14 до 18 години, когато формирането на ясна ориентация за бъдещето изисква практическа насоченост на познанията по роден език и литература и адекватна подготовка.

**На първо място, искам да посоча недостатъчния брой часове** – един час български и един литература веднъж седмично, по време на които преподавателят и учениците трябва да се справят с новия материал, често твърде обемен за усвояване в рамките на едно занимание. При нас, в Лондон, учебните занятия се провеждат всяка събота от 10.30, до 17 часа. Според годишния хорариум, поставен от МОН, пред гимназистите стои нелеката задача да усвоят познания по езика и да разгледат литературните заглавия на

предвидените за изучаване автори в крайно неконсистентна и недостатъчна като продължителност академична ситуация. Имам предвид, че през останалите дни от седмицата те са заети с изучаването на всички предмети на английски език, без да броим ежедневната им комуникация и социалните контакти на него. Често се налага преповтаряне на вече взет материал с цел да се запази връзката с предишните уроци и да се подсигури добра приемственост на изучаваните теми. Най-честите извинения за подобни „забавяния“ в пряката ни работа са с баналното „няма време“ (факт, който е абсолютно верен); ограничават се и без това оскъдните възможности за разгръщане на една попълна и подробна картина на българския език и литература. В такава ситуация работата на учителя е наистина много трудна. Налага се гъвкаво адаптиране на изучавания материал, каквото, уви, не е предложено в учебниците, които ползваме от IX до XII клас. Впрочем с този проблем се сблъскваме от години и в настоящото изложение искам само разтревожено да го припомня.

Като преподавател с дългогодишен опит в системата на българските училища зад граница, настойчиво **препоръчвам** учебниците за гимназиален курс да бъдат основно преразгледани и пренаписани от учители, работещи в чужбина, вътре в проблемите и спецификата на този вид обучение, хора с изпитани практически, езикови и педагогически умения. Тогава и само тогава бихме могли да получим желания резултат, насочен към пълноценно и адекватно образование на младите българи по света, които биха били конкурентоспособни спрямо връстниците си в България, в случай че решат да се върнат и да кандидатстват в български университети. Крайно време е да се действа по този въпрос. Защото само със смяната на кориците на учебниците и механичното съкращаване на урочните статии, където езикът, на който са написани, остава все така високопарно неразбираем, само отблъсква децата от жизнено необходимия процес на **четенето** и обрича учителите в чужбина на възрожденски усилия да „превеждат“ и „очовечават“ написаното, тема по тема и час след час.

Без самоизтъкване, искам да припомня, че като добра практика се наложи написаното от мен Помагало с методически разработки по старобългарска литература, което успешно прилагаме в нашите часове в този раздел от програмата за IX клас. Но само една стъпка в желаната посока не решава проблема, който завърта в омагьосан кръг всички нас, посветили време и отдаденост на българската просветителска кауза зад граница.

Следващ много важен проблем, който от години очаква своето решение, е **въвеждането на матури**, наречени GCSE във Великобритания, и по-високите степени (A-levels) по български език, които за много етнически общности са утвърдени със закон в Обединеното кралство. По-позитивният успешен опит в тази насока в Хамбург, Дъблин, Чикаго и Сиатъл окуражава желанието не само на нас, преподавателите от Великобритания, но и от други страни да

се стремим и да работим за извоюването на подобни права за нашите млади сънародници. Полагането на матури по роден език в страните приемници дава много по-широки възможности на децата при кандидатстване в университети както в държавите, в които живеят, така и в родината им. Излишно е да се повтаря, че в условията на глобализация подобни инициативи в защита правата на големи етнически групи са не само нормален акт на запазване на идентичността, но и напълно осъществими начинания, стига правителството, и в случая това на нашата държава, да прояви глобално мислене и далновидност, която би запазила самосъзнанието и националната принадлежност на хиляди млади българи, последвали родителите си в емиграция и реално застрашени от езикова и културна асимилация в страните, в които живеят. Говорим за опасност от отглеждане на невъзвращенци, които един ден ще декларираат, че само родителите им са българи, а те самите – англичани, французи, немци или испанци, с български корен, който, уверявам ви, ще остане само екзотичен елемент в чуждоезиковото съзнание на децата на нашите деца. **Позволявам си отново да алармирам** за този проблем, защото в настоящата си работа в системата на английското средно образование всеки ден се сблъсквам с деца с „бивши“ националности, абсолютно убедени, че са англичани, с всички позитиви и негативи от осъществената с тях асимилация. Стига се и до абсурди, в които тези същите деца се нуждаят от преводач, за да комуникират с роднините си (баби и дядовци) в родните си страни, тъй като не владеят друг език освен английския. Би било жалко малка нация като българската щедро и безразсъдно да разпилява най-ценния си потенциал – своите умни, талантливи и успяващи млади поколения, които един ден биха могли да работят за нея, макар и от чужбина. Но без съзнанието, че са преди всичко българи, а след това граждани на света, те нямат шанс да го направят, а вината за това ще бъде единствено наша!

Затова, за да не ги отблъскваме, затрудняваме и правим невъзможно тяхното, макар и духовно завръщане сред нас, е необходимо да правим достъпно тяхното образование по български език и литература зад граница. Става въпрос за гъвкавост, която, в конкретния случай на гимназиалния курс на Българското училище към Посолството в Лондон, изисква не толкова държавна намеса, а разбиране и съгласие да се действа в желаната посока от страна на МОН по отношение на **третия проблем, който ще изложа пред вас днес – получаването на разрешение за гимназистите да вземат две години (XI и XII клас) за една. Това е наложително поради разминаване във възрастовите граници конкретно в България и Великобритания за кандидатстване в университет.**

В Обединеното кралство тръгването на училище започва от 4-годишна възраст. В България – две или три години по-късно. Във Великобритания на 16 години учениците вече полагат матури и съответно продължават в колежи,

където се подготвят за кандидатстване за висше образование. На 18 години вече са в университета. В България децата завършват на 18 – 19-годишна възраст своето средно образование. Не коментирам коя от двете системи е по-добра. Просто настоявам за разбирането, че в една ситуация, където нашите единадесетокласници са вече в колеж, ангажирани да полагат тежки предварителни изпити за университета, посещението на българско училище, което им предлага алтернатива за още една година в гимназиален курс, се оказва тежко бреме. И резултатът е печален както за българското училище, така и за самите деца. Мнозинството от тях не завършват XII клас поради невъзможност да бъдат едновременно първокурсници студенти и ученици в последен клас на своето българско училище. Да, имаме случаи на наши студенти, проявили неимоверен героизъм да завършат и нашия XII клас, но повярвайте, те са единици.

**Предлагам** гъвкаво решение, към което самите ученици се стремят в желанието си все пак да завършат пълния цикъл на обучение при нас, в българското училище. И това е да се **разреша образование в едногодишен курс на обучение за ученици, които желаят да вземат материала за XI и XII клас**. Идеята не е най-съвършената, но има начини да бъде приложена и осъществена. След като вече мнозина от нас – колегите преподаватели зад граница, имаме квалификация да преподаваме родния си език като чужд, дори и на български деца с пръв друг език, не виждам защо да не направим всичко възможно, за да улесним онези от тях, които владеят майчиния си език добре и могат да се справят със завършването на гимназия в рамките на една учебна година, която да обхване адаптиран материал от XI и XII клас.

В заключение, искам да изтъкна своята благодарност както към екипа от колеги, с който толкова отдадено работим вече много години в Българското училище към Посолството в Лондон, така и към самите гимназисти при нас. Те проявяват изключително постоянство и любов към заниманията в нашите часове, преминават през много трудности и най-важното – **искат да останат българи**. Знам, че всички по света искаме това. Ако работим по тези и всички останали наболели проблеми, заедно с подкрепата на своята държава, бихме могли да направим чудеса. Ние работим за България извън България. Но нека и България ни протегне ръка в момент, когато имаме реална нужда от нея.

## **PROBLEMS IN THE SECONDARY EDUCATION IN BULGARIAN SCHOOLS ABROAD: RECOMMENDATIONS AND PERSPECTIVES**

✉ **Mrs. Zdravka Vladova-Momcheva**  
Bulgarian School at the Bulgarian Embassy  
186 – 188, Queen's Gate, London SW7 5HL.  
E-mail: zdravkavm@gmail.com